

Lugosi BaBett

AZ ESZMÉLÉS (TRIANONI UTÓHATÁS)

Korai gyermekéveimben, a családban úgy tartották, a szokásosnál sokkal több „Miért?” kérdésem volt különleges kíváncsiságom, cserfességem révén. A felnőttek beszélgetéseiben rengeteg általam ismeretlen szó szerepelt, amelyek izgalommal, tudni akarással töltöttek el. Érdekes volt hallani ezeket a furcsa hangzású nem tudom miket. Honnan is tudhattam volna, mit jelent az erkölcs, hit, etika, légópince, disszidálás, és még sorolhatnám. Hallottam ezeket apám és nagyapám közti beszélgetésekben, vagy ha ingázó bácsikáim hazajöttek a faluba hétvégenként, de az édesapám jó barátai, kollégái közötti eszmecserek közepette sem győztem hegyezni a füleimet. Igen, hegyeznem kellett, mert ezeket a furcsákat mindig halkabban mondogatták. Muszáj volt nekik, mert nagymama folyton a szája elé tette a kezét, és suttozta: „Csitt! Ne politizáljatok! Még elvisznek benneteket!” Egy kis időre elcsendesedtek a fiai, vejei, majd ismét egymást győzködve a „titkos tudományukban”, egyre hevesebben magyaráztak. Mamuka újból rájuk parancsolt: „Csönd legyen, jön a szimatoló!” És már nyílt is a kis szalmatető ház ajtaja.

Azt mondják, én odasirültem az érkező elé, és ahogyan tanították, jól nevelten köszöntem. „Szia, szimatoló bácsi, mit fogsz itt szagolgatni?” Állítólag elállt a lélegzete az odabent lévőeknek és a frissen érkezőnek egyaránt! Súlyos pillanatok voltak ezek! Mert csacska-ságom révén kimondatott az, amit mindenki tudott a faluban, hogy bizony az érkező a falu egyik besúgója! A leleplezett minden bizonynyal legszívesebben kifutott volna a világból szégyenében, ám a döbbenettől letaglózva elbotorkált a lócaíg, és ott lerogyva remegő szájával motyogott valamit. De nem sokáig maradt ott, mert valami sürgős tennivalóra hivatkozva, minden jót kívánva megindult az ajtó felé. Még mielőtt elérte volna a kilincset, belém botlott, s amint ott álltam előtte szöszkén, kíváncsian, lehajolt hozzám, és azt kérdezte zavarában: „Na te csöppség, megmondod nekem, mi leszel, ha nagy leszel?” A visszaemlékezők szerint én nyomban rávágtam: „Államtitok!” Ha az előző kínos percek a háziak valahogy túl is élték, a helyzet komikuma mégiscsak a vendéget érintette kínosabban. Ám az én megnyilatkozásom miatt valamennyien a megsemmisülésből próbálkoztak kikecmeregni. Mamuka szabódott: „Beszél ez a gyermek összevissza!” Apám, hogy mentse a menthetetlent, így összegzett: „Kicsi még a mi jányunk, nem tudja még, hogy mit beszél! Ki tudja, hol hallhatott ilyeneket!” – próbált szabódni. Ettől a távozóban lévő, mint aki megtáltosodott, gúnyos mosollyal vigyorgott apám felé: „Hát persze, Karcsikám, hát hogyne, kicsi még! Meg aztán valóban, ki tudja, hol hallhatott ilyeneket, hiszen ti nem politizáltok, ugye?” Mint aki jelezni akarta, hogy nyeregben van, köszönés nélkül elviharzott. Hogy miként dolgozta fel a családom ezt a traumát, már soha nem fogom megtudni, annyi bizonyos, hogy beszélgetéseik elején a továbbiakban minden esetben gondoskodtak arról, hogy eltávolítsanak. Folyton elküldtek hintázni, vagy kérték, szedjek virágot a kiskertben, esetleg pár fillérrel átküldtek a szomszéd szatócsboltba, hogy vegyek magamnak édességet. Ha elég ügyesen somfordáltam vissza, továbbra is hallottam ezeket a felfoghatatlan szavakat. Szinte ma is látom egymást leső pillantásukat, hallom titokzatos hangvételeiket, olykor szinte suttogva, szemük sarkából egymás reagálását is vizslatva, jelentő-

ségteljes hatásszüneteket tartva beszélgettek. Én egyre nagyobb érdeklődéssel akartam tudni mindenről, hogy mit jelent, de nem mindig értek rá elmagyarázni. A felnőtt férfiak szinte minden este kártyáztak apókám szalmatetőn, döngölt padlózatú, vertvályogházának hátsó traktusában, vagy csak úgy csináltak, leplezendő a mindig mindent megvitatni akaró kényszerüket. Az asszonyok a gyereksereglettel együtt az első részben főzőcskéztek, sütögettek, kukoricát morzsoltak, vagy éppen a saját földjeiken kiáztatott kenderet dolgozták fel. Mintha dalárdaegylet tagjai lettek volna, bármely cselekedetüknél vígan vagy esetenként melankolikusan énekeltek. Bárki azt gondolta volna, hogy ezt az örömködést saját szórakoztatásukra tették. Mi, gyerekek, építőkocka hiányában a lemorzsolt kukorica csutkjából tornyokat építettünk, még mielőtt a csikós sparhelt martalékává vált volna. Az az emlék mélyen beleivódott az emlékezetembe, amikor nagyapám, meghallva a fehérnép elcsendesedését, az addig általam nem ismert mély hangján átmordul a nyitott kéményes pitvaron át. Csak úgy hasított a hangja a levegőt: „Énekeljetek!” Láttam a nénikéim, ángyaim arcán átsuhanó feltétlen engedelmességet, megértettem, hogy nemcsak nekem, de nekik is azt kell tenniük zokszó nélkül, amit apókám parancsol. A nóták, dalocskák egymást követték, ám nem voltak olyan örömmámorosak, mint a parancsot megelőzően. Marcsa néném közben mindig fülelt, és ha a kutya ugatott, biztatta a többieket, hogy hangosabban! Mert ez volt a jel a másik szobában lévőeknek: valaki érkezik! Az ilyen estéek kezdetén apóka mindig rászólt Marcsukára: „Tudod, mi a dolgod!” És ő bizony tudta! Éberen őrködött, figyelte a kiskapu csattanását, amelyet külön felszereltek erős rugóval, vagy leste a kutya nyüszítését, amely idegen érkezését jelezte. A kis kíváncsi kobakomban felmerült, honnan és miért került az én mindig mosolygós, kedves nagypapám torkába az a csúnya, ismeretlen hang. Szerettem volna látni az arcát, hogy az is megváltozott-e a hangjával együtt ilyenkor. Odabent, a hasam közepén valami furcsa dolog történt, és nem akart elmúlni. Majdnem olyat éreztem, mint amikor a szomszéd kutyája nagyon ugatott, és rángatta a kerítést, amikor a közelébe mentem. Nagyon féltem,

és gyorsan elszaladtam onnan. Lehet, hogy szaladás közben kiesett belőlem az a félős érzés, mert mire beértem apóka udvarába, már nem is fájt ott a hasam fölött, elmúlt az ijedés. De ez a furcsaság, amióta meghallottam azt a nagyon haragos hangot, nem akart bennem elmúlni, és fájt, remegett is bennem valami, de nagyon erősen. Ha nem lett volna este, akkor biztos kiszaladok az udvarra, csapok pár kört, hogy megint kiessen belőlem a félés, de este volt, és nem mehettem. Pedig nem jó ez a fájás, ezt valahogyan ki kellene venni belőlem. Kisomfordáltam a pitvarba, ott a félhomályban megbújva láthattam mind a két szoba történéseit. Nagypám hosszú parasztházán a hosszú verandáról két bejárat volt. Az elsőn át a konyhával egyben lévő pitvaros helyiségbe érkeztünk. Innen két irányban lehetett megközelíteni a lakóhelyiségeket. Bal oldalon nyílt az első szoba, ahol a vendégek nőtagjai és a gyerekek tartózkodhattak. A jobb oldali volt a férfibirodalom, ahol kártyáztak, borozgattak, beszélgettek, megváltották a világot ezeken az összejöveteleken. Az egyik szobában énekeltek „muszájságból”, meg tettek-vettek, szorgoskodtak, mindig az idénynek megfelelő munkálatokat végeztek. Tipikus téli elfoglaltság volt a szövés, fonás, csepülés. Ősszel leginkább a fokhagymatermést fogták fonatokba. Kukoricát morzsolni egész évben kellett a sok jószágnak. Ha a pitvarban elbújtam, akkor szemmel tudtam tartani az elkülönítetteket. Az első szobában mindig minden ugyanúgy történt. Nem úgy a másikon! A felnőtt férfiak csak fogták a kártyalapokat a kezükben, de nem mondták, hogy filkó meg makk, vagy ilyesmit, ahogyan szokták. Helyette azt hallottam, hogy „csitt”, meg hogy „ne olyan hangosan!”. A kártyázók asztalán borospoharak is voltak, időnként koccintottak, ahogy máskor szoktak, de most azt is valamiért máshogy csinálták! Állandóan azt hajtogatták: „Isten hozott itthon!”, és mindenki a dupla bácsinak a hátát veregette. Ez a bácsi olyan hosszú volt, mintha édesapám, meg Anti bátyám egymás tetejére állt volna! Amikor átjöttek a szomszédból, kettéhajtotta magát, hogy beférjen az ajtón. Furcsa bajusza alól azt mondta, hogy most már nem csak udvarol a szomszéd Lőrincz Marinak, de feleségül is veszi. Örvendeztek, és egymás szavába vágva mindenki mondott

valamit: „Úgy legyen, Isten áldásával!” meg hogy „Fogjátok egymás kezét egy életen át!”. Na, amikor ezt meghallottam, foghíjas szám elé kaptam a kezem, mert annyira kellett nevetnem! Láttam én már menyasszonyt meg vőlegényt, de azok normálisak voltak! Ezek meg nem! Mert ugye Fedor a dupla bácsi – azt mondták, Kassára viszi Lőrincz Marit asszonynak –, Mari meg olyan icike-picike néni, mintha gyerek maradt volna! Hát hogy fogják ezek egymás kezét fogni? Szegény Marinak mindig el lesz zsibogózva a keze, mert állandóan fel kell emelnie, ha a férje kezét akarja majd fogni... Akkor a hasam rángatózott a nevetéstől, de ez a remegés jó volt, és nem fájt. Amit viszont apóka haragos hangja belém tett, azt nem szerettem, nagyon rossz volt nekem. Leskelődtem búvóhelyemről mind a két szoba irányába. Egyszer csak Marcsa néném váratlanul megjelent, jól megijedtünk egymástól. Valamiért kijött a pitvarba, ám amikor meglátott, beparancsolt engem az éneklők közé. Aztán amikor nem figyeltek, én megint kiszöktem, hogy lássam, mit csinálnak ott a másik szobában. Ösztönösen éreztem, látnom kell, mert valami nagyon más, mint amilyen lenni szokott. Úgy is volt! Olyat még nem láttam sohasem! Már megint koccintottak, és a dupla bácsi elkezdett sírni, amikor kiürült a pohara. Én addig azt hittem, hogy csak a gyerekek tudnak sírni. Amikor láttam, hogy a nagyok is, még jobban megijedtem! A látottak hatására elkezdtem félni, és reszketni odabent. A félés egyre nagyobb lett, amikor a bácsi elővette az igazolványát, mutogatta a többieknek, és az asztalt püfölte kétségbeesetten. Közben összevissza törölgette az arcát meg az orrát, pedig nem is volt a kezében keszkenő! Az óriás kezével ütögette a papírt, és azt kiabálta: „Nézzétek meg, ide az van írva, Kosice, látjátok, Kosice! Pedig magyar vagyok én is, akárcsak ti!” A többiek teletöltötték a poharát, ő kiitta, és elkezdett megint koscicézni. Nagypám azt mondta: „Minékünk Kassa! Kassa volt, és az is marad mindörökre! Erdély és a Felvidék magyar! A piszkosok, a nyomorultak! Ezt csinálták! Elszakítani a magyart a magyartól!” Töltött magának, megitta. Megint töltött, azt is lehajtotta. Már senki nem fogta a kezében a kártyát, de a poharat sem. Apám és az öccse, Anti, felemelt ujjukkal, sokat sejtetően mutogattak,

és eltorzult arccal suttozták egymásnak: „Lesz még ez másképpen!” Fedor sírt az asztalra borulva. Nagypám pedig egyre csak azt hajtogatta: „A piszkosok, a piszkosok! A nyomorultak!” Nagyon fájtn már a hasamban az ijedés, nem akartam olyannak látni őket, mint amit most csináltak. A sparhelt karikája felvilágított a gerendára, oda volt akasztva a törölköző. Mindig odazavartak, ha összekentem magam. „Piszkos a kezed! Eriggyé csak, mossál kezet!”

Ezért tudtam, hogy a törölköző alatt ott van a lavór, ahol kezet szoktunk mosni. Kitapogattam, gyorsan megfogtam a szappant, és sírva beszaladtam vele apókámhoz. Feléje nyújtogattam a szappant, és azt kiabáltam: „Mosdassátok meg azokat a piszkosokat, akik bántottak titeket! Nem akarom, hogy a piszkosok bántsanak benneteket!” A felnőttek kigúvadó szemekkel, tátott szájjal nézték és hallgatták siralmaimat. Nagypám is csak nézett rám óriási, fénylő szemekkel, amelyek tele voltak könnyel, ám sokáig nem mondott semmit. Én meg csak egyre erősebben sírtam, mert megpróbáltam mindenkinek odanyújtani a megváltást ígérő szappant a kezemből. Nem nyúlt érte senki, nem vették el a kezemből, pedig én többször megpróbáltam mindenkinek odaadni kétségbeesett bőgésem közepette. Óriási csönd volt a kártyaasztalnál, csak én kiabáltam a mosdatást feléjük, a másik szobából pedig áthallatszott az erős muszájból éneklés. Már alig láttam a könnyeimtől. Annyira kellett sírnom, a hangom meg kezdett elfogyni, a fájás meg a hasamnál még nagyobb, még erősebb és fájdalmasabb lett. A felnőttek dermedten ültek, még csak nem is pislogtak! Nagy sokára aztán nagypám felugrott a lócáról, kicsit kacsaringósan, tántorogva megindult a másik szoba irányába, de alig vitték a lábai. Megtántorodott, akkorát kiabált, hogy az biztosan felhallatszott a tetőn keresztül még a csillagokig is! „Abbahagyni! Elég!” Már nem énekelt senki odaát, megszeppenve hallgattak. Visszatámaszkodott az ajtóig. Megtámasztotta az ajtófélfát mind a két kezével, ily módon stabilizálta magát, és parancsokat osztott: „Károlyom, vidd haza a jányt, Antim, te kísérd át Fedort a szomszédba.” Megfordult, sokáig állt ott, fogta a fejét, biztosan azért, mert nagyon rángatózott a válla. Amikor végre elindult kifelé, a kezeivel csapkodott mindenre.

Az ajtóra egyet, püff, a stelázsira egyet, püff, csak úgy potyogtak le róla a csörömpölős dolgok. A köpenyajtóra egyet, püff, a veréce-ajtóra is, püff! És közben csak azt kiabálta: „Verje meg a Jóisten őket! Verje meg őket, úgy bizony, méghozzá mind a két kezével!” Én rögtön tudtam, hogy a piszkosok megbüntetését kéri! Biztos voltam benne, hogy mire kiér az udvarra, Istenke már látja őt az égből. De abban is biztos voltam, hogy Istenke tudja azt, hogy az én nagyapám mindig jó, csak most bántották! Bántották azok a piszkosok! De biztos voltam abban is, hogy most aztán elnyerik a méltó büntetésüket, majd jól kikapnak! Istenke visszabántja őket, azokat a piszkosokat. Nagyon, de nagyon megveri őket, méghozzá egyszerre mind a két kezével!

A kis vályogházra olyan csend nehezedett, amely elkezdett befészkelődni a szívek és a lelkek legbelsőbb bugyraiba. A gyereksereg ösztönösen, tudatlanul átvette a felnőttek némaságát. A férfiak borgőzös mámoren ebben a fájdalmas csöndben elillanni látszott, ám a kijózanodás félelmetes felismerések mély barázdáit rajzolta ábrázataikra. Az asszonyok az értetlenség szikráit hordozva szemekben jobbnak látták nem firtatni a történeteket, csak minél hamarabb hazamenni ebből az értetlen, lelket szorító örökkévalóságból. Még sohasem láttam ilyennek a mindig vidám és jókedvű családtagjaimat. Rosszabb volt ez a világ összes kutyaugatásánál és nagyapám félelmetes kiabálását követő sírásánál, csapkodásánál is. Csak néztem őket kétségbeesve, tudtam, hogy most nem szabad kérdezni. De ha lettek is volna kérdéseim, kisírt lelkemmel képtelen lettem volna hangot kiadni magamból. Apám felnyalábolt, mindenki készülődött hallgatagon, már csak az én időnkénti szipogásom, elgyötört hüppögésem volt hallható. Lehajtott fejjel, egymásra sem nézve, senki nem köszönt senkinek, szétszéledtünk. Amíg haza nem értünk az Acsádi utca másik végére, apám folyton beszélt hozzám, pedig félelmemben most kivételesen nem is kérdeztem. Azt mondta, sokat fogunk majd mi még beszélgetni arról, hogy magyarok vagyunk, és hogy ez mit jelent. Mivel most még kicsi vagyok, ráadásul olyan késő este van, inkább megtanít nekem egy szép dalt, amely csak a magyaroké, senki másé. A magyaroké, ismételtegette,

kicsiké, nagyoké az egész országban, és a világon bárhol élő magyaroké. Ahogyan egyik karjáról időnként a másikra átvett, meg-megállt, és olyankor az éneklést is mindig abbahagyta. Mikor elindult, ismételten újakezdte megint, mindig előlről. Nem is volt nehéz ének, mert mire hazaérkeztünk, a sok ismétléstől már én is tudtam az „Isten áldd meg a magyart”. Máskor papusom mesélni szokta nekem elalvás előtt a „Ringatja a kóró a kismadarat” vagy a mézeskalácsházast. Úgy látszik, összegabalyodott apámban valami, mert azon az estén a mese helyett is a magyar áldót kaptam elalvás előtt. Életemben először akkor hunytam le a szemeim ébredező tudattal – ugyan az értelme még nem volt világos –, magyar vagyok!